

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 23 april 1931 kl. 5 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion, I: 199, om utredning och förslag rörande arbetsförhållandena inom det husliga arbetet.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 199, hava herr *Möller* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta om utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, avseende antalet sysselsatta, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och löneförhållanden m. m., samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill ifrågavarande utredning kan föranleda.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

En likalydande motion har under nr 333 väckts inom andra kammaren, och dess fjärde tillfälliga utskott har över denna motion i vederbörlig ordning inhämtat yttrande av *socialstyrelsen*. Utskottet, som fått del av detta yttrande, har fogat det såsom bilaga till förevarande utlåtande. Därjämte har utskottet fått mottaga yttranden av *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *styrelsen för Stockholms hembiträdesförening*. Jämväl dessa yttranden återfinnas såsom bilagor vid detta utlåtande.

Yttranden.

Den utredning, som här av motionärerna ifrågasättes, skulle säkerligen kräva betydligt arbete och ändå knappast bliva tillförlitlig. Det vore knappast för ett riktigt bedömande av förhållandena tillräckligt att på ett och annat stickprov grunda ett allmänt omdöme, bl. a. av den orsaken, att förhållandena äro så olika å ena sidan i städerna och därmed jämförliga samhällen och å andra sidan å landsbygden. Men även dessa två områden förete inom sig väsentliga olikheter, och de i motionen anförda sifferuppgifterna, som äro hämtade från Stockholm, torde ingalunda få anses såsom normerande ens för städernas förhållanden. En något säkrare bedömningsgrund av tillgång och efterfrågan hade säkerligen kunnat erhållas, om socialstyrelsen till grund för sitt yttrande infordrat uppgifter från landets alla arbetsförmedlingar.

Utskottet.

Socialstyrelsen synes emellertid icke anse en sådan på allmänna uppgifter byggd undersökning tillräcklig för ett bedömande av hithörande samhällsspörsmål utan håller före, att härför kräves en individuell undersökning, byggd på insamlandet av personliga uppgifter från dem som saken berör. Utskottet vill för sin del uttala, att ej heller de på detta sätt införskaffade uppgifterna torde få tillerkännas alltför starkt bevisvärde. Särskilt torde uppgifterna om utbildning, arbetstidens längd, fritid samt bostadsförhållanden komma att bliva missvisande.

Då således en sådan undersökning skulle kräva ett arbete, som knappast stode i rimlig proportion till de vunna resultaten, ställer sig utskottet redan av denna orsak tveksamt mot kravet på utredning. Det torde också ligga inom möjligheterna för socialstyrelsen, som ju har till uppgift att undersöka och belysa samhällsförhållandena, att igångsätta en sådan undersökning, om den finner undersökningen önskvärd.

När emellertid motionärerna synas åsyfta, att på grundval av den utredning, som begäres, skall åstadkommas en reglering på lagstiftningens väg av hithörande förhållanden, så måste utskottet bestämt avstyrka en sådan åtgärd. Det husliga arbetet är till sin natur sådant, att det näppeligen låter sig göra att lagstiftningsvägen reglera detsamma. Denna svårighet har också i viss mån medgivits i motionen, och motionen utmynnar ej heller i yrkande på omedelbart vidtagande av åtgärder av antydd art utan närmast på en utredning, avsedd att belysa åtskilliga spørsmål av intresse i förevarande sammanhang. Visserligen kan då göras gällande — och denna invändning kommer säkerligen även att resas mot utskottets ställningstagande i frågan — att en utredning icke nödvändigt behöver resultera i lagstiftningsåtgärder. Att den föreliggande motionen åsyftar åstadkommandet av en lagstiftning för reglering av arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, torde emellertid utan tvekan framgå av motionens motivering; och då utskottet icke kan ansluta sig till detta syfte, kan utskottet ej heller tillstyrka den föreslagna utredningen.

Skulle emellertid för belysande av här berörda samhällsspörsmål en mer eller mindre ingående utredning visa sig önskvärd, lär det väl, såsom förut framhållits, ligga inom socialstyrelsens befogenhet och möjlighet att verkställa sådan utredning utan riksdagens beslut i frågan. Sådana uppgifter införskaffas för varje år rörande landsbygden genom vederbörande kommunal myndighet.

Motionärerna anföra bl. a., att ett ordnande av förhållandena på det husliga arbetets område skulle medföra en högre uppskattning av detta arbete och höja efterfrågan på detsamma samt att detta i sin ordning skulle verka utjämnande på arbetstillgången inom en del andra arbetsområden. Utskottet kan för sin del icke dela denna uppfattning, utan håller snarare före, att en genom lagstiftning åstadkommen reglering av ifrågavarande förhållanden endast kunde väntas leda till, att arbetstillgången på detta område skulle minskas, därigenom att husmödrarna efter genomförandet av dylik reglering troligen skulle söka att i större utsträckning än nu reda sig utan stadigvarande lejd arbetskraft i hem-

met. För övrigt föreligger, såvitt av arbetslöshetskommissionens och andra officiella uppgifter framgår, ingen nämnvärd arbetslöshet på den kvinnliga arbetsmarknaden.

Med det anförda har emellertid utskottet ingalunda velat göra gällande, att förhållandena med avseende på det husliga arbetet överallt äro tillfredsställande. Men i den mån så ej är fallet, synes ett avhjälpande av missförhållandena ej böra sökas genom lagstiftningsåtgärder, vilkas nytta för de avsedda fallen säkerligen skulle mer än uppvägas av de olägenheter och svårigheter, som därigenom skulle uppstå i alla de fall, där arbetsförhållandena hittills förlöpt friktionsfritt och till ömsesidig belåtenhet för båda parterna. Frivillighetens väg är enligt utskottets mening på ifrågavarande område avgjort att föredraga och säkerligen lika effektiv, enär brist på arbetskraft, vilken — såsom i motionen framhållits — uppstår, därest arbetsförhållandena äro otillfredsställande, tvingar husmödrarna att av sig själva lämna sådana förmåner, såväl i fråga om lön och arbetstid som i övrigt, att arbetskraft kan erhållas.

När motionärerna emellertid framhålla önskvärdheten av bättre möjligheter för utbildning inom det husliga arbetet, så vill utskottet härtill ge sin fulla anslutning. Denna ökade utbildning skulle säkerligen i betydande grad motverka de av motionärerna berörda svårigheterna. Möjligheterna till bättre utbildning hava dock på senaste tid väsentligt förbättrats. Så t. ex. anställa skoldistrikten i allt större utsträckning skolkökslärarynnor för att i samband med fortsättningssskoleundervisningen meddela undervisning i huslig ekonomi åt flickorna. Husmodersskolor upprättas och mindre kurser anordnas med hjälp av statsmedel. Stipendier hava anslagits för att mindre bemedlade elever skolasättas i tillfälle att bevista dessa. Det synes utskottet, som om ett vidgande av statens understödjande verksamhet på detta område kunde anses väl motiverat. Men detta och de andra åtgärder, som kunna ifrågakomma, böra kunna prövas särskilt för sig utan att sammankopplas med frågan om lagstadgad reglering av arbetsförhållanden m. m.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 april 1931.

På utskottets vägnar:

A. J. GRANSTRÖM.

Närvarande: herrar *Granström, Larsén, Berling**, friherre *Lagerfelt, Bengtsson, Johan August Larsson, Gottfrid Karlsson**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Larsén* och *Berling*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort vara av följande lydelse:

I förevarande motion framhålles, hurusom man vid strävandena att klarlägga och reglera arbetsförhållandena inom olika yrkesgrupper och arbetsområden helt lämnat det husliga arbetet utanför och icke vidtagit några som helst åtgärder med avseende å detsamma. Den kontrast, som härigenom uppstått mellan å ena sidan fabriker, butiker, restauranger etc. med dess begränsade arbetstid och å andra sidan det husliga arbetet med dess oreglerade arbets- och fritidsförhållanden, har medfört en formlig flykt från sistnämnda arbete och framskapat så avita förhållanden att, medan det råder överflöd på arbetskraft på så gott som samtliga andra arbetsområden, råder det stark brist på dugliga hembiträden och överhuvud på arbetskraft till det husliga området, särskilt för städernas vidkommande. Bristen på utbildningsmöjligheter och den gängse rådande missuppfattningen att det husliga arbetet icke är något yrke, som kräver kvalifikationer och yrkesskicklighet, har också i sin mån bidragit till att detta arbete blivit föremål för ett underskattande, som kommit massor av kvinnor att vända detta arbete ryggen och söka sig in på andra arbetsområden, vilket kan komma att medföra ödesdigra verkningar på mera än ett sätt för såväl samhället som de enskilda hemmen. Motionärerna anse därför, att frågan är av så stor betydelse, att densamma påkallar statsmakternas uppmärksamhet och att en utredning bör genom samhällets försorg komma till stånd för att utröna, vad som kan och bör göras för att göra det husliga arbetet mera begärligt och för att leda arbetskraften in på detta område.

Utskottet anser, i likhet med motionärerna, det vara av vikt, att förhållandena på det husliga området klarläggas på samma sätt som skett inom andra yrkesområden, och tillstyrker därför den utredning, som i motionen påyrkas. Särskilt det förhållandet, att representanterna för de båda parter, som närmast beröras av denna fråga, nämligen Sveriges husmodersföreningars riksförbund och styrelsen för Stockholms hembiträdesförening i sina yttranden över motionen varmt förorda en dylik utredning, bestyrker, att det är av behovet påkallat, att åtgärder vidtagas i denna riktning.

Socialstyrelsen har också i sitt yttrande i huvudsak instämt i motionärernas synpunkter och förordar en utredning efter de riktilinjer, som i motionen uppdragits. Redogörelsen för de utredningar och åtgärder, som vidtagits på det husliga arbetets område i främmande länder, vilken redogörelse återfinnes i socialstyrelsens utlåtande, ger vid handen, att frågan om hembiträdeskårens arbetsförhållanden står på dagordningen i många länder. Även i vårt land låter denna fråga, enligt utskottets mening, nog icke avvisa sig i längden, i all synnerhet som den rådande arbetslösheten bland den manliga ungdomen

utan tvivel i hög grad är beroende på, att den kvinnliga arbetskraften i allt större utsträckning söker sig från hemmen och till förvärvsområden, där tidigare manlig arbetskraft funnit sysselsättning. Utskottet hyser den meningen, att en förbättrad ställning för hembiträdeskåren, med därav följande större efterfrågan på husligt arbete, skulle medföra en minskad arbetslöshet bland den manliga ungdomen.

Såsom socialstyrelsen framhåller, synes en undersökning rörande ifrågasvarande förhållanden icke behöva bli alltför tidskrävande och kostsam, om den inriktas på, icke att belysa förhållandena i allmänhet inom detta arbetsområde, utan endast såsom i motionen förutsättes att klarlägga vissa betydelsefulla punkter, såsom utbildningsmöjligheter, arbetstidens längd m. m. Socialstyrelsen anvisar också såsom en utväg att nedbringa arbete och kostnader, att undersökningen på lämpligt sätt inskränkes till att avse vissa efter representativa grunder utvalda orter och befolkningsgrupper samt förordar att vid undersökningen samarbete bör ske med förefintliga husmoders- och hembiträdesföreningar och andra på området verksamma eller intresserade organisationer, vilket sistnämnda även synes utskottet vara lämpligt.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet därför hemställa,

att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta en utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, avseende antalet sysselsatta, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och löneförhållanden m. m., samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill ifrågasvarande utredning kan föranleda.

Till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott anhållit om yttrande av socialstyrelsen över en inom kammaren väckt motion, nr 333, angående utredning av arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, har genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 februari 1931 styrelsen anbefallts att avgiva och till utskottet senast den 7 mars 1931 överlämna det sålunda begärda yttrandet.

Med anledning härav får socialstyrelsen härmed anföra följande.

Uti motionen har framhållits, hurusom man vid strävandena att klarställa och reglera arbetsförhållandena inom olika yrkesgrupper icke vidtagit några som helst sådana åtgärder med avseende på det husliga arbetet. En huvudanledning härtill vore, att det husliga arbetet icke ansåges såsom något yrke och att det alltså för dess utövare skulle krävas varken särskilt utbildning eller ordnade arbetsförhållanden. Detta vore dock en felaktig uppfattning, då det husliga arbetet vore av mångsidig art och krävde skicklighet och kunighet i en mängd ting samt därtill vore både krävande och ansträngande. Hemmet borde rätteligen betraktas jämväl som en arbetsplats och en mycket viktig sådan, vare sig arbetet inom detsamma utfördes av husmodern eller av ett anställt och avlönat hembitråde. Den kontrast, som föreläge mellan å ena sidan den skarpt begränsade arbetstiden i fabriker, butiker, restauranger, kaféer etc., å den andra de helt oreglerade arbets- och fritidsförhållandena inom det husliga området, hade framkallat en flykt från hemarbetet, vilken gäve sig tillkänna å ena sidan i en kännbar brist på hembiträden och å den andra sidan i överflöd på kvinnor, som sökte arbete å andra områden. Under dylika förhållanden vore det enligt motionärernas uppfattning uppenbart, att åtgärder borde vidtagas från det allmännas sida för att göra det husliga arbetet mera eftersökt och uppskattat, framför allt genom bättre utbildningsmöjligheter och ordnade arbetstidsförhållanden. Detta kunde i sin ordning antagas verka utjämnande på arbetstillgången inom en del andra arbetsområden. Närmast ansåges det av behovet påkallat att genom samhällets försorg företaga en utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet för att därigenom utröna, vad som kunde och borde göras för att göra detta arbete mera begärligt och leda arbetskraften in på detta område. En sådan utredning borde enligt motionärernas mening omfatta antalet sysselsatta inom detta arbete, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, sön- och helgdagsarbete, fritid och semester, bostads- och löneförhållanden m. m.

Socialstyrelsen kan för sin del i huvudsak instämma i motionärernas synpunkter. Av vad i motionen anförts får man dock ej draga den slutsatsen, att förhållandena inom det husliga arbetet icke varit föremål för uppmärksamhet och diskussion. Det torde knappast finnas något område, på vilket det under tidernas lopp offrats så många ord — och så många hetsiga ord — som på arbetsförhållandena i hemmen. I äldre tider dominerade lönefrågan, varom bl. a. vittna de lönetaxor för tjänstefolk, vilka ända in på 1800-talet utfärdades av Kungl. Maj:ts befallningshavande och andra myndigheter. I våra dagar ha förändringar i befolkningsförhållanden och samhällsuppfattning skjutit tillgångsfrågan i förgrunden.

Det synes för närvarande särskilt vara två tendenser, som göra sig gällande på förevarande område. Den ena innebär en förenkling och rationalise-

ring av ifrågavarande arbete, framträdande särskilt däruti, att allt flera familjer söka sig över från stora och arbetskrävande våningar och villor till mindre lägenheter, försedda med moderna bekvämligheter och mekaniska anordningar, varigenom husmodern kan reda sig med ingen eller ringa främmande arbetshjälp. Den andra tendensen innebär, att arbetande och arbetsökande kvinnor i allt större utsträckning föredraga andra slag av arbete framför husliga sysslor. Emellertid finns det alltså ett stort antal hushåll, vilka på grund av sin storlek, sina bostadsförhållanden eller särskilda omständigheter (t. ex. husmoderns sjukdom) äro nödsakade att helt eller delvis lita till lejd arbetskraft, liksom det gives många kvinnliga arbetssökande, vilka på grund av sin allmänna läggning eller arbetsmarknadens läge äro hänvisade att söka sitt uppehälle såsom hembiträden. Hemmens arbetshjälpsfråga har alltså sin stora betydelse för vida befolkningsgrupper.

Enligt den yrkesräkning, som anordnades i samband med 1920 års folkräkning, voro av samtliga förvärvsarbetande kvinnor omkring en fjärdedel anställda i husligt arbete. Tjänarinnorna utgjorde c:a 183,000, vilket var 23 % mera än vid 1910 års folkräkning, då de kvinnliga tjänarnas antal beräknades till c:a 149,000. Ehuru denna ökning är betydligt mindre än för vissa närstående grupper av kvinnliga yrkesutövare, t. ex. kontors- och butiksbiträden samt hotell- och restaurangpersonal, vilka båda grupper under perioden mer än fördubblats i antal, torde den beräknade stegringen dock sannolikt vara högre än den verkliga. I berättelsen betecknas också beräkningen såsom osäker på grund av förändrade principer för klassificeringen, vartill kommer vanskligheten att avgränsa de egentliga hembiträdena från å ena sidan jordbrukstjänarna, å den andra de i hushållsarbetet deltagande familjemedlemmarna. Enligt 1912—13 års bostadsräkning utgjorde i därvid undersökta 122 städer och stadsliknande samhällen tjänstefolket 3,0 % av samtliga invånare, och vid 1920 års bostadsräkning, vilken visserligen omfattade en fåtaligare krets av samhällen, kom man till nästan samma tal (3,1 %). Arbetsbiträden funnos i genomsnitt i ungefär var tionde lägenhet, men detta relationstal växlade allt efter respektive samhällens sociala struktur från 20—24 % till 1 å 2 %. Jämförelser mellan städer, som voro inbegripna i såväl 1912—13 som i 1920 års bostadsräkning, tyda snarast på, att antalet hembiträden i stort sett varit oförändrat. Vad beträffar utvecklingen under efterföljande tioårsperiod, skulle man snarast vänta sig en minskning, men exakta uppgifter i detta avseende kunna ej erhållas förrän efter avslutandet av 1930 års folk- och yrkesräkning.

I fråga om hembiträdenas ålder meddelas i 1920 års yrkesräkning vissa uppgifter, vilka innebära, att mer än halva antalet var under 25 år och att de högre åldersgrupperna endast voro sparsamt företrädade. I fråga om inkomstförhållandena upplyser samma källa, på grundval av självdeklarationer och taxeringslängder, att c:a $\frac{2}{5}$ av de kvinnliga tjänarna voro utan angiven inkomst och att återstående $\frac{3}{5}$ fördelade sig tämligen jämnt på inkomstgrupperna under 1,000 kronor och 1,000—2,000 kronor; högre inkomster voro undantagna. Nyare inkomstuppgifter, meddelade av de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna, återfinnas i den av socialstyrelsen utgivna "Lönestatistik årsbok". Enligt denna källa utgjorde år 1929 genomsnittslönen per månad för hushållerska 46 kronor, för ensamjungfru och köksa 35 kronor samt för husjungfru 34 kronor, vilket är drygt dubbelt så mycket, som betalades år 1914. Härtill kommo fri kost och logi, värderade till i medeltal 47 kronor per månad mot 31 kronor år 1914. I Stockholm voro lönerna högre, t. ex. år

1929 för ensamjungfru 45 kronor per månad jämte kost och bostad, värderade till 75 kronor. Nämnas må emellertid, att på landsbygden en jungfru, villig att deltaga i jordbruksarbete, betalades med i medeltal 36 kronor per månad, och hennes fria vivre uppskattades till 38 kronor.

Lägges härtil, att arbetsförmedlingsstatistikens uppgifter rörande arbetsökande samt lediga och tillsatta platser ger en viss föreställning om tillgången och efterfrågan på arbetskraft inom det husliga arbetet, torde man ha uttömt den officiella statistiken såsom kunskapskälla beträffande i motionen berörda förhållanden och faktorer. Ur andra källor torde ej heller mycket vara att hämta till belysning av föreliggande ämne. Nämnas må, att efter upphävet år 1926 av 1833 års legostadga någon avtalslag icke längre förefinnes på det husliga arbetsområdet.

Såsom av det anförda framgår, äro nu anförda siffror och uppgifter hämtade ur allmänna undersökningar, då det i vårt land icke, vare sig på offentligt eller enskilt initiativ, anordnats någon specialundersökning rörande arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. En individualiserande undersökning torde dock bliva nödvändig, därest man närmare vill belysa sådana i motionen berörda spörsmål som hembiträdenas utbildnings-, arbetstids- och bostadsförhållanden m. m.

Viss ledning vid planläggande av en sådan undersökning torde kunna erhållas genom att studera de utredningar och åtgärder på det husliga arbetets område, som vittagits i vissa främmande länder.

Såsom motionärerna påpekat, ha dessa förhållanden ägnats uppmärksamhet i *Danmark*, särskilt ur yrkesutbildningssynpunkt. Nämnas kan även, att den danska tjänstehjonslagen av 1854 ersattes år 1921 med en lag om rättsförhållandet mellan husbonde och "Medhjälpare", varmed förstås dels hembiträden, dels manliga och kvinnliga tjänare inom jordbruket. Lagens huvudinnehåll utgöres av arbetarskyddsbestämmelser för minderåriga tjänare, medan för "medhjälpare" över 18 år lagens bestämmelser i regel endast gälla i den mån annorlunda icke avtalats. Även för äldre tjänare äro dock lagens utförliga bostadsbestämmelser obligatoriska. Enligt dessa skall tjänare, som har logi hos husbonden, inhysas i ett ljust och luftigt rum, motsvarande ett utrymme av minst 16 m³ för en person och 25 m³ för två. Tjänare skall ha egen säng jämte rena lakan och handdukar.

I *Tyskland* upphävdes efter revolutionen år 1918 de i de olika staterna gällande tjänstehjonsstadgorna (Gesindeordningen). Nya lagbestämmelser för tjänstefolk utfärdades dock blott i ett par delstater (Bayern, Mecklenburg-Schwerin), medan man på andra håll (t. ex. i Berlin) använde sig av normalkontrakt, uppgjorda av husmödrarnas och hembiträdenas organisationer och innehållande delvis rätt utförliga bestämmelser rörande biträdenas arbets- och fritid, bostadsförhållanden m. m. År 1921 anhöll emellertid tyska riksdagen om ett förslag till lag, som för tyska riket i dess helhet skulle reglera de i husligt arbete sysselsatta arbetstagarnas rättsliga och ekonomiska förhållanden. Riksregeringen framlade även ett dylikt förslag samma år, men frågan blev tills vidare undanskjuten. År 1926 verkställdes på initiativ av riksarbetsministeriet i samarbete med husmödrarnas och hembiträdenas centralförbund en statistisk undersökning, avseende hembiträdenas anställningstid, arbetstid, fritid och semester samt avlöningsförhållanden ävensom sättet för arbetsförmedlingen. Individuella uppgifter i dessa avseenden erhöles från 4,105 hembiträden, vilka dock utgjorde mindre än en halv procent av samtliga dylika (1,02 milj. enligt 1925 års yrkesräkning). På grundval av detta och annat material utarbetades

år 1928 ett nytt förslag till hembiträdeslag, vilket innehåller utförliga bestämmelser angående arbetsavtal och uppsägningstid, kost och bostad, vilotid (minst 9 timmar per natt), fritid och semester, sjukvård m. m. Lagförslaget har hittills icke föranlett något riksdagens beslut.

En hembiträdeslag har däremot sedan år 1920 varit gällande i *Österrike*. Den föreskriver, att mellan husbonde och tjänare skall ingås ett arbetsavtal, angivande rättigheter och skyldigheter. Lagen innehåller ganska utförliga bestämmelser angående tjänarens kost och husrum, vilotid (minst 9 timmar mellan 9 e. m. och 6 f. m.), fritid och semester, sjukvård och uppsägningstid. Verkingarna av denna lag belysas genom en år 1926 av Wiens arbetarkammare företagen undersökning angående arbetsförhållandena för 2,831 hembiträden. En liknande lag lär sedan år 1923 vara gällande i *Polen*.¹⁾

I övriga europeiska länder förefinnas veterligen inga särskilda lagbestämmelser på detta område. Frågan om arbetsförhållandena inom det husliga arbetet har dock flerstädes varit föremål för uppmärksamhet. Nämnas kan, att i *Schweiz* vissa kantonsstyrelser fastställt normalkontrakt för hembiträden, innehållande delvis rätt utförliga bestämmelser angående arbetstid, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och lönevillkor m. m. I *England* framhöllo redan på 1890-talet åtskilliga skriftställare, vilken betydelsefull plats det husliga arbetet intoge i det ekonomiska livet och att därför förhållandena på detta område voro väl värda en ingående undersökning. Strax efter världskrigets avslutande framlade rekonstruktionsministeriets kvinnokommitté ett betänkande angående organisationen av det husliga arbetet. Häri rekommenderades i första rummet åtgärder för yrkesutbildning av hembiträden men även för reglering av arbetstiden m. m. Hembiträden med egen bostad borde ha en veckoarbetstid (exklusive måltidsraster) icke överstigande 48 timmar, medan tjänare med bostad hos arbetsgivaren borde tillförsäkras en nattvila av åtminstone 9 timmar samt 2—2½ timmars ledighet varje dag eller eventuellt en hel fridag med lämpliga mellantider; därjämte borde de åtnjuta fjorton dagars semester med lön och kostpengar. Några praktiska resultat av denna utredning ha veterligen ej framkommit. År 1923 voro hembiträdenas arbetsvillkor föremål för undersökning av en särskild av arbetsministern tillsatt kommitté. Denna föreslog vissa åtgärder, avsedda att höja det husliga arbetets anseende och göra det mera populärt bland de arbetande kvinnorna.

Alldeles särskilt intresse har hembiträdesfrågan varit föremål för i *Förenta staterna*, där bristen på tjänstefolk varit och är vida större än i Europa och penninglönerna därför också tre till fyra gånger högre. En jämförelse mellan 1910 och 1920 års census visar, att gruppen av kvinnor i huslig och personlig tjänst under mellantiden nedgått med 14 % till 2,2 milj. Detta motsvarar ungefär ¼ av samtliga kvinnor i förvärsarbete, medan andelstalet år 1910 närmade sig ⅓. En närmare analys av siffrorna för olika yrkesgrupper visar, att kvinnorna tendera att övergiva det privata hushållsarbetet för det publika, som bedrivs i hotell och restauranger, anstalter o. dyl. med ordnad arbetstid och mera personligt förhållande mellan arbetsgivare och anställda.

Amerikanska skriftställare ha ofta framhållit nödvändigheterna av att ställa det husliga arbetet "on a business basis" genom att systematisera arbetet, reglera arbetstimmarna och giva hembiträdena nödig tid och frihet för att kunna leva sitt eget liv bland sina släktingar och vänner. Praktiska åtgärder i denna

¹⁾ Man har här icke ansett sig böra ingå på den mera allmängiltiga lagstiftning om arbetsavtal, som förefinnes i vissa länder, varom vissa uppgifter meddelas i ett av socialstyrelsen den 28 februari 1931 avgivet yttrande angående vissa framställningar om utredning rörande reglering av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

riktning ha på flera håll vidtagits av kvinnoorganisationer, dels redan förefintliga, såsom medborgarföreningar och K. F. U. K., dels för ändamålet bildade husmodersföreningar o. dyl. En sådan är "Domestic efficiency association", vilken år 1921 bildades i Baltimore, en stad med ungefär 800,000 invånare, belägen nära gränslinjen mellan nord- och sydstaterna.

Ifrågavarande organisation, som även bedrev platsförmedlingsverksamhet, ställde på begäran sina handlingar till förfogande för den byrå inom Förenta staternas arbetsdepartement, vilken särskilt sysslar med kvinnofrågor. Byrån har underkastat materialet statistisk bearbetning, vars resultat år 1924 offentliggjordes såsom en särskild bulletin. Denna statistik, vilken avser 672 manliga (mest chaufförer) och 2,293 kvinnliga tjänare, ger en ganska god bild av hembiträdesfrågans faktiska läge i Amerika. Detta får sin särskilda prägel genom det stora antalet negresser bland hembiträdena (i Baltimore över halva antalet) samt genom den omständigheten, att blott omkring hälften av tjänstefolket bor i huset, medan lika många "gå till och från". Mera tillämpliga på europeiska förhållanden synas vara de vid undersökningen gjorda iakttagelserna angående den större eller mindre förkärleken för olika yrkesspecialiteter inom det husliga arbetet, exempelvis kokerska, barnjungfru, husjungfru, ensamjungfru o. s. v. Omkring $\frac{2}{3}$ av de platsökande önskade emellertid arbete av annat slag än det de nu hade, vilket i sin mån belyser den oro och det missnöje, som rådde inom hembiträdeskåren. Från en annan sida framträda samma förhållanden därigenom, att drygt $\frac{2}{3}$ av tjänarinnorna stannat hos samma arbetsgivare kortare tid än två år.

Vad nu meddelats rörande de utredningar och åtgärder, som beträffande det husliga arbetet vidtagits i vissa främmande länder, ger vid handen, att frågan om hembiträdeskårens arbetsförhållanden står på dagordningen i många länder. Vad vårt land beträffar synes en undersökning rörande ifrågavarande förhållanden icke behöva bli alltför tidskrävande och kostsam, därest den, såsom motionärerna antytt, inriktas på icke att belysa förhållandena i allmänhet inom ifrågavarande yrkesområde utan att klarlägga vissa betydelsefulla punkter, särskilt hembiträdenas utbildningsförhållanden, arbetstidens längd, fritid och semester samt bostads- och löneförhållandena. Att döma av erfarenheterna från ovan berörda utländska undersökningar synes det dock önskvärt att i utredningen även indraga några andra spörsmål, såsom anställningstiden, yrkesspecialiseringen, betygsättningen och platsförmedlingen. Givetvis skulle arbete och kostnader kunna väsentligen nedbringas, om undersökningen på lämpligt sätt inskränktes till att avse vissa efter representativa grunder utvalda orter och befolkningsgrupper. Vid dess genomförande borde samarbete sökas med förefintliga husmoders- och hembiträdesföreningar och andra på området verksamma eller intresserade organisationer.

Stockholm den 6 mars 1931.

GUNNAR HUSS.

BERTIL NYSTRÖM.

Till första kammarens andra tillfälliga utskott.

Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund har som en av sina viktigaste frågor upptagit propaganda för höjande av det husliga yrkets anseende samt för utbildning för detta yrke. Förbundet måste därför givetvis med tillfredsställelse hälsa ett förslag om utredning i den del av denna stora fråga, som utbildning och rekrytering av hembiträdeskåren samt ordnandet av dess arbetsförhållanden utgör.

På grund av ovanstående tillstyrka vi herr Möllers m. fl. motion om utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet samt om framläggande av förslag på grund av ifrågavarande utredning.

Stockholm den 28 mars 1931.

För Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund:

Elsie Gauffin.

Verkst. ledamot i styrelsen.

Till riksdagens första kammarens andra tillfälliga utskott.

Hembiträdesföreningens styrelse ansluter sig helt till de i motionen framförda synpunkterna och anser, att en utredning efter de i densamma uppdragna riktlinjerna skulle vara synnerligen önskvärd och gagnande samt bidra till, att det husliga arbetet ställdes i jämbredd med övriga yrken. Genom en dylik utredning skulle också den stora kåren av förvärvsarbetande kvinnor inom det husliga området få en känsla av, att även de voro föremål för samhällets omvårdnad liksom övriga samhällskategorier och att det husliga arbetet tillerkändes den uppskattning från statsmakternas sida, som detta med fullt fog kan anses vara berättigat till. Särskilt hälsar Hembiträdesföreningen med glädje den i motionen förordade utredningen angående möjligheterna för utbildning på detta område, då föreningen enligt sitt program arbetar för att få till stånd en yrkesutbildning, som möjliggör att framskapa dugande förmågor på det husliga arbetets område, så att fullt kompetenta och yrkesskickliga hembiträden kunna med ansvar fylla det värv de åtagit sig. En ordnad arbetstid eller fritid är givetvis också utav stor betydelse och skulle säkerligen medverka till, att efterfrågan på husligt arbete bleve större. Som det nu är på detta arbetsområde med sin obegränsade arbetstid och i övrigt oordnade arbetsförhållanden, är detta yrke snart på god väg att avfolkas. Betecknande är, att medan det inom andra yrken är överflöd på arbetskraft, råder det stark brist på yrkesskickliga hembiträden och över huvud på arbetskraft till det husliga området. Vid Stockholms stads arbetsförmedling var i januari månad 1931 anmälda 874 platser för s. k. ensamjungfrur men endast 356 sökande, alltså en brist på 518. På ungdomsförmedlingen, flickavdelningen, var under samma månad anmälda 253 platser till husligt arbete men endast 69 sökande. Dessa siffror tala väl sitt tydliga språk om, att förhållandena icke äro tillfredsställande som de äro. En utredning i likhet med den i motionen föreslagna skulle enligt styrelsens mening vara ägnad att klarlägga bristerna i nuvarande förhållande samt eventuellt kunna ge uppslag till, om och huru desamma möjligen skola kunna avhjälpas.

Styrelsen vill därför på det livligaste tillstyrka en sådan utredning, som i motionen förordas.

På Stockholms Hembiträdesföreningars styrelses vägnar:

Hanna Grönvall.

Ordf.

Jenny Johansson.

Sekr.